

ÉLŐ ERDÉLY EGYESÜLET

BENCÉD
HONISMERETI ESSZÉ

MÓZES ANDREA
BENCÉD
BENEDEK ELEK PEDAGÓGIAI LÍCEUM

2014

Van egy hely ezen a világon, hol lépteim már ismerősen hangzanak, hol az erős szél nem csíp, hanem simogat. Egy hely, ahol megtanultam szeretni. Rejti az örömet és bánatot, bánatom vigaszát. Itt tanultam betűt írni. E hely, egy falu, mely biztos fészek nekem, ahol mindig várnak rám. Egy hely, melyről büszkén jelentem ki, hogy itt születtem, e falut halálig és híven szeretem. „A szülőföldnek mindnyájan adósai vagyunk!” - írta Gyallay Pap Domokos, falunk nagyszülőttje. Mi is adósai vagyunk, mindenkori adósai, mert kötelességünk minél jobban múltját, nagyjait, küzdelmeit megismerni, de ugyanakkor jövője ügyéért, fejlődéséért, megmaradásáért, szebb holnapjáért is kötelesek vagyunk tenni. Egy lépés a múlt, a szülőföld, a templom, múlt és jövő felé, ez a kis munka is.

Bencéd két települést foglal magába: Felső- és Alsóbencédet, mely az egykor tündérek lakta Firtos hegy déli oldalán, a székelyszentmihályi Felső utca folytatásaként terül el, a Szalonpatak bal oldalán. Alsóbencéd-től egy km-re található a ma már néhány házat számláló Felsőbencéd, a valamikori ősi falu. A lakosság ebből a kis szórványból fokozatosan leköltözött Alsóbencédbe.

A régi oklevelek Benczedh, Benczedfalva, később a 16. században Felső-Alsó Benched néven említik. Nevének eredetét a szájhagyomány így magyarázza: Firtosvár ura fiai között osztotta el birtokát, mondván kérdéseikre: "e tied , ez lett Etéd, itt én lakom (Énlaka), kis mód (Küsmöd), szólok ma (Szolokma), adj ha (Atyha)... és benn tiéd, ez ma Bencéd!

„Van nekem egy falum, némelykor, ha lelkeimmel burkolom magamat körül, úgy érzem, mintha én építettem volna őt, még amikor Isten szándékában laktam. Máskor szülőmnek érzem, aki csillagos téli estén, szomorú-mókás mese után fogant engem."

Tamási Áron

Ízlelgetve az író szavait, hasonló gondolatok sora tör elő belőlem. Itt születtem ezen a tájon, „aki csillagos téli estén, szomorú-mókás mese után fogant engem”. Kisgyermekként itt hallgattam a tündérmesék bűvös szavát, amelyből később értelmet nyert minden, és értékessé vált számomra az őseimről szóló legenda. Ma már büszkén jelentem ki, hogy anyai ágon a Firtos nemesi család leszármazottja vagyok. Bencédben a XVI. század óta írott forrás igazolja, hogy itt éltek elődeim, de a legenda szerint mielőtt Bencédbe költöztek a Firtos hegyen álló várban laktak. Egyik fennmaradt legenda szerint a várban lakott egy Firtos nevű szép tündérkisasszony, aki egy szegény dali legényt szeretett. Nem találkozhattak egymással, ezért mindig éjnek idején kerültek össze. A legény minden este fellovagolt a meredek sziklán, a tündérkisasszony a legény kezét fogva segítette fel magához. Egy este azonban megsiklott a ló, a legény magával rántotta a tündérkisasszonyt, és a rengetek mélybe zuhantak. A ló fennakadt a sziklán, odatapadt és azonmódulag kővé változott. Még most is rajta van a nyereg és a kantár. A

legenda szerint a ló színváltozása igazgatja az idő járását, mivel a tündérlánytól kapta, tündér ló volt, ezért nevezik Firtos lovának. Amikor ennek a lónak fehér a színe, meleg napok járnak, mikor megsötétedik, hosszú eső várható utána. A Firtos elődök sok-sok értéket hagytak ránk, melyeket büszkén őrzünk, és beszélünk róluk. A családnak 1701-ben I. Leopold császár nemesi címet adományozott, melynek másolatát ma is becsben tartjuk és őrizzük a Firtos „gödörben”, ahova elődeink telepedtek le Felsőbencéből, az ősi lakból. Alsóbencédben a Firtos családnak külön temetője van. Szép és jól termő földjeiken gazdálkodik ma is nagyapám. Hamar kialakították ezt a barátságos környezetet, mezőgazdasággal foglalkoztak, ahogy a faluban sokan mások is.

Bencéd lakossága a kollektív idő alatt is a mezőgazdasági munkálatok mellett foglalkozott kerekességgel, ebben a faluban volt a környék kovácsműhelye. A kapukon belül gyakori volt, hogy méhészetből próbáltak pénzt szerezni, a múlt század elejéig visszavezethető a szilva eladás is, amit Gyergyóba és Csíkszeredába vittek. Este az otthon termelt kenderből szöttek fonalat az asszonyok. Fonni összeültek a faluban egy háznál és a jobb hangulat megteremtése érdekében „maszkurának” is beöltöztek, táncoltak, énekeltek. Több órán át tartott minden este ez a jó hangulatú tevékenység.

A kisgyerekek is hamar belekóstolhattak a falusi munkába, leggyakrabban a mezőgazdaság terén tudták hasznossá tenni magukat. A nagyszülők engem is szénázni vittek Bencéd határába, míg a szülők dolgoztak. A sok bonyolult határnevet gyermekként nehéz volt megjegyezni, volt két név, amit mindig tévesztettem. Mivel a legtöbb határnévnek megvan a maga története megkértem a nagyszüleimet és falunk idős embereit, hogy meséljenek róluk. Nagytatám mellém ült és elmagyarázta, hogy Várhely azért kapta azt a nevet, mert: „A Felsőbencédet átszelő kicsi úttól nyugatra, túl a patakmedren emelkedik a Várhegy nevű hegy, amelyen valamikor vár volt, amit igazol az is, hogy a tetőn, amelyet most fiatalos erdő takar, még mindig meg van a köralakú mélyedés, amely a krónika szerint a vár pincéje lehetett. A kör egyik oldalán mély repedés van, ahová hosszú kosztokkal bekalandoztak az ott járó pásztoremberek és a megállapítás szerint kövel van kirakva, de a fenekét nem lehet elérni. A Várhegy északi részén levő területet Várbükkmege néven nevezik.” „Ez azért viseli a Várbükk mege nevet, mert itt vártak egymásra az emberek, a férfiak az asszonyokra s fordítva. Itt es gyűltek össze az emberek, amikor valahova indultak.” Kataszó nevének magyarázatáról a falum idős emberei így meséltek: Pap Sámuel: „A tatárok dúltak, hullámokban jöttek az éhségtől. A falu el kellett menekülnön a falu feletti nagy kukoricásba s az afölötti gyertyánosba. Kata néma leány volt, a nép, miután a tatárok elmentek, hazakerült, de Katát nem kapták, nem tudta, hogy elmentek-e a tatárok. A falubeliek elindultak, hogy megkeressék Katát. Keresés közben egy ember hallotta: ott szólalt meg Kata”

Benczédi Erszébet a következőképp emlékezik: „Egy leányra ráijesztettek a kozákok, ezek keresték a szép leányokat. Kata elbújt a nagy ciheresbe. Többeik keresték. Szóltották: Kata szólj! Ez a hely előrkölte a Kataszó nevet.”

Lent, Bencéd szélében csörgedező Szalon patakáról született mondát már kisgyerekkoromban hallottam, mely szerint: a Firtos vár szalonjának helyéről ered. Orbán Balázs szerint a Firtos család volt a Firtos vár utolsó birtokosa "régebb nagybirtokos, ma elszegényedett primor, később birodalmi nemessé tett család... akik békés időben gyakran leszálltak Szálló mező pataka völgyébe, és ebből lett Szalonpataka neve."

Akkor megértettem, és ma már tudom, hogy "Van nekem egy falum", mely érték és némelykor (...) „szülőmnek érzem"

„Itthon vagyok! S ha néha lábamhoz térdepel

egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom” (Radnóti Miklós: Nem tudhatom)

Ismerem a szél zúgását, a kapuk nyikorgását, tudom mikor, s értem, ha másként kondul meg a harang, valakitől búcsúzunk. Tudom, hogy nincs ott a régi pad, s a kedves, öreg bácsi már nem köszön „Isten áldját”! Akaratlan a fejem a domb fele fordul, Kisavas, Csere vagy Pálos, temető, vajon ő hol nyugszik?!

Az egyszerű de mégis nagyszerű székely emberek mellett Bencéd sok híres nagyszülöttet adott nemzetünknek, egyházunknak:

- Gyallay Pap Domokos, ki 1880-1970 között élt. Író, szerkesztő, tanár. Megírta Dávid Ferenc életrajzát. Újrarendítette és szerkesztette az Unitárius Közlönyt, Magyar Nép hetilapot, az Erdélyi Magyar Naptárt, a Magyar Nép Könyvtára sorozatot, munkatárs volt a Pásztortűz lapnál. Színdarabjaiban a "vasárnapi" falut mutatta be.
- Bencéd híres szülöttje Benczédi Gergely, unitárius főgimnáziumi tanár volt.
- Itt található Izsák Domokos sírja, aki parasztköltő, népi elbeszélő, országgyűlési képviselőként tevékenykedett. Tehetségét Gyallai Pap Domokos fedezte fel.
- Benczédi Pál teológia tanár, történész.
- Vasas Samu tanár, szerkesztő, néprajzkutató, író volt.

De híresek és fontosak számunkra ők is, az I. világháború áldozatai, emlékművüket, mely a templomdomb aljába található, az 1930-as években állította a faluközösség. Az ott olvasható nevek, a hőseinkre emlékeztetnek, akik bátran harcoltak, és védték a hazát. Jól ismerem e szobrot, neveket. Itthon vagyok! Tudom, mikor legel a szomszéd kertben a csikó. Ismerem a gyerekek játszó hangját, és ismerősen csengnek a munka közbeni, falumról szóló népdalok:

Két Bencéden végig menni nem lehet,

Barna legény kopogtat az ablakán.

Mert a lányok selyem szoknyát viselnek,

Barna legény ne kopogtass, gyere be,

Selyem a szoknyája, csat a derekán,

Ölelésre vár a karom idebent,

Gyere be, gyere be, te barna babám,

Nem haragszik te rád az édesanyám!"

Ezt a népdalt azért gondolom reálisnak, mert a bencédi emberekre nem jellemző a haragtartás.

A mindennapi emberek, akik itthon körülvesznek, csodálatosak. Lelki világuk egyszerű, kellemes és megható. A szeretet a család, a gyermek és az állatok iránt jellemző. Szeretik a társaságot, barátságosak, tisztességtudóak. A tettek emberei. Összetartóak, vezetőjüket tisztelik és megbecsülik. Ezek a tulajdonságok nagyban elősegítik a falu életét.

A falu lakossága etnikai hovatartozás szerint színmagyar, vallási megoszlás szerint többsége unitárius. A múlt századokban Bencéd Székelyszentmihályhoz tartozott egyháziilag. 2006 szeptemberében önállósodott és azóta folyamatos, aktív életet él. Az emberek szívesen bekapcsolódnak bármilyen rendezvény szervezésébe, közmunkába, mind most, mind, ahogy régen is jellemző volt ez a falu lakosságára. Az önállósulás óta a falu, Makkai-Ilkei Ildikó lelkész nő segítségével sok mindent megvalósított, melyre büszkék vagyunk. Paplak épült, melyet a régi iskola épületéből alakítottak ki. Régen a faluban elemi oktatás volt egészen 2005-ig, majd a gyerekhiány miatt megszűnt az iskola és a szomszédos Szentmihályra járnak a gyerekek tanulni. Továbbá, ravatalozóház épült, felújították a felső - és alsóbencédi templomokat.

A templom érték, melybe belépve megkönnyebbülök, és úgy érzem, otthon vagyok. Ott megpihenek és feltöltődöm. A lelkész nő prédikációját hallgatva egy más világban érzem magam, a beszéde lágyan simogat, mélyreható és gyakran csal könnyeket az emberek szemébe. Mindenképp megéri meghallgatni Istenhez intézett fohászát, aki egyszer hallotta, biztos nem felejtí el. Az alsóbencédi templom 1857-60, a torony 1991–1993 között épült. A templomban a szószék mellett található a második világháborúban elesettek emlékműve. Szép látvány az 1889-ben készült szószékkorona, a harmónium, és a templom harangjai. A régi harangot már az 1700-as években említik a vizitációs jegyzőkönyvek. A jelenlegi harangok felavatására 2002-ben került sor.

Az alig 190 lelket számláló kisfalú sosem nyugszik. A falu lakossága növekszik, az elszármazottak hazajönnek, mert érzik ők is, hogy van egy falu, mely szülőjük, ki csillagos-téli estén foganta, érzik, hogy ezen a helyen mondhatják igazán csak azt: Otthon vagyok! Szívesen jönnek, és látjuk. Hazahívjuk. 5 évente szervez az egyházközség falutalálkozót. Öröm a rég látott arcokra mosolyt csalni, családtagokat, ismerősöket megölelni. És milyen jó látni, hogy máskor is jönnek. Jönnek és segítenek. E kis falu szervezett már ODFIE Ifjúsági Konferenciát, gyermektáborokat, kirándulásokat, fogadott be magyarországi kaláka-csoportot. A falu fiataljai is aktívan részt vesznek a falu életében, egyletre járnak. Bencédben a Dávid Ferenc Ifjúsági egylet, 1927-ben alakult meg. Az egyletben való részvétel kötelező volt a 14 és 25 év közötti ifjaknak. Aki hiányzását nem tudta megfelelően igazolni, 20 lej bírságot fizetett az egyleti pénztárba. A találkozások csütörtökön este az állami iskola tantermében zajlottak. A 40-es évek

elején még jól működött az egylet, de a háborút átélő, fogságot szenvedő és hazaérkező „ifjak új világba” érkeztek. A vallásos, ifjúsági együttléteket az elmúlt rendszerben teljesen betiltották.

Az egylet 2006-ban indult újra, a lelkesző segítségével, ő vezeti. Próbáljuk a hagyományokat fenntartani, szokásokat továbbvinni. Az év elejét farsangolással kezdjük. Színdarabot tanulunk, meghívjuk a környékbéli falvak fiataljait, és a színdarabot táncos mulatsággal zárjuk. Régi szokás a hajnalozás is, mely még dédszüleink idejéből maradt. 50 év kimaradás után pár éve sikerült visszahozni ezt a szokást a faluba. Szüret idején minden évben népviseletbe öltözve járunk táncot, bál keretében. Karácsony harmadnapján kántálni indul az ifjúság, bekopogunk minden ház ajtaján, énekelve, szívünkben örömet, melegséget és szeretetet árasztva. Ezek a tevékenységek mellett az ifjúság szerepel március 15-én a hősökre emlékezve, Dávid Ferenc, egyházalapító püspökünk halálának emlékűnnepén, idősek vasárnapján.

A nőszövetség 1943-ban alakult Pap Gyuláné vezetésével. 54 tagjuk 22 vallásos és népnevelő összejövetelt szerveztek. A nyolc éve újraindult nőszövetségi együttlétek számos programlehetőséget kínálnak, néhányat kiemelve megemlíhetjük: előadókat hívnak különböző témában, bibliamagyarzatokat tartanak, verseket, énekeket tanulnak, és adnak elő különböző ünnepélyeken, más nőszövetségeket látogatnak meg.

Büszkélkedhetünk Ittre Alapítvánnyal, számos pályázat, közösségerősítő program kivitelezésében segített. Van könyvtárunk, gyülekezeti termünk, és havonta megjelenő újságunk, melyben, a faluban történő tevékenységek olvashatóak. Ez a kiadvány a Bencédi Zarándok nevet viseli. E kis falu folyamatosan, a kevés lakosság ellenére, sok mindent megvalósított, én mindig büszkén mondom: Bencédi vagyok! Kicsi, csendes falu, de ha lendületbe kap, leállíthatatlan. Szép. Igazi értékeket tartogat, ezért bátran hívok mindenkit ide, mert hiszem, hogy senki nem fog csalódní a látványban, és nagyon hamar megszereti Bencédet.

Ez az a hely, hol élni akarok, hol hívom a szerelmet, és remélem, hogy majd e földben nyugszik testem is. Ez az a hely, melytől nem tudok elszakadni, fogva tart. Ismerem minden titkos zugát, és ez biztonságot ad. Ezzel a biztonsággal köt magához. Egy hely, melyet örökre a szívembe zártam, a szülőfalum!

Forrás:

Makkai-Ilkei Ildikó: A Bencédi Unitárius Egyházközség rövid története

Orbán Balázs: A Székelyföld leírása

<http://www.benced.ro/>

<http://csedoattila.blogspot.ro/2010/04/benced.html>

Falumban élő idős emberek

MELLÉKLET

Leopold császár által adományozott nemesi oklevél másolata

I. Világháborús emlékmű

Alsóbencédi unitárius templom

Az alsóbencédi templom belseje